

IGNALINOS VIEŠOJI BIBLIOTEKA
VIDIŠKIŲ BIBLIOTEKA FILIALAS

Tie ilgi trepties metai

JUOZO JAKINEVIČIAUS
BUVUSIO POLITINIO KALINIO
ATSIMINIMAI

PASAKOJO: J. JAKINEVIČIUS
TEKSTA, UŽRAŠĖ: D. SVILPIENĖ

1999

TIE ILGI TREMTIES KELIAI

Juozo Jakinevičiaus,
buvusio politinio kalinio,
a t s i m i n i m a i

SUDIEV!

Sudiev jūs, stepės Kazachstano
Sudiev tu, Azijos šalie,
Tvankių kaitrų, speigų, buranų,
Dykynėj dūlančių kurganų -
Šiandien apleidžiu aš tave!..

J. Butkevičius

Juozas Jakinevičius, Prano, gimė 1927 metais, Prienu rajone, Apušotų kaime. Šeimoje, be Juozo augo brolis ir sesuo. Tėveliai buvo pasiturintys ūkininkai, turėjo apie ^{8,59}20 ha žemės, gyvulių, padargų. Motutė buvo gera kaimo siuvėja.

Tėvelį aplinkui gyvenantys žmonės labai mėgo. Ateidavo pas jį su savo džiaugsmiais ir rūpesčiais, tardavosi ūkio reikalais, skolindavosi pinigų.

Juozas jaunystėje ypatingai neišsiskyrė iš savo bendraamžių tarpo. Iš natūros tylenis, jaunuolis buvo gabus mokslui. Ne veltui jį taip traukė radijo technika, mėgdavo konstruoti. Vaikiną traukė mokslai, tačiau brolis ir sesuo liko ištikimi žemei, gimtiems namams. Ne veltui tėtukas sakydavo:

- Tu, Juozuk, pas mus gal koks mokslininkas būsi. Išradėjas. Deja, tėvelio žodžiams nebuvo lemta išsipildyti.

Mokslų pradžia buvo Prienu "Žiburio" gimnazija. Tačiau Juozui nebuvo lemta baigti net penkių skyrių. Nuo savo grupės draugų jis buvo izoliuotas, nes buvo grupės seniūnas. Be to buvo grupės ryšininkas, todėl jį pirmiausiai suėmė.

Prasidėjo sunkios dienos. Tardymai, mušimai, kankinimai. „Man atrodė, kad enkavedistai mušė ne iš neapykantos, o iš pareigos jausmo. Juk manęs neapkėsti jie neturėjo už ką, juk nebuvo padaręs jiems nieko blogo. Atlikę savo "pareigą" sadistai pakėlė mane nuo grindų lyg bulvių maišą, surišo rankas už nugaros. Sudaužytas kūnas nežmoniškai skaudėjo, ištino veidas. Tačiau

širdy ruseno viltis - gal paleis... Juk niekuo nenu-
sikaltau, už ką?..

Atvežė į Lukiškių kalėjimą. Ten buvo dar baisesnės
sąlygos. Po kankinimų, mušimų, mes nepažindavome net
kameros draugų. O jų buvo visokių: "zekų", "mirtininkų"
ir mūsų "nekaltų". "Zekai" mus nurengdavo iki paskutinio
drabužio, tyčiojosi, liepdavo gulėti ant šaltų, betoni-
nių grindų. Iš kamerų išgirdome, kad formuojamas toli-
mas etapas. Gandai pasitvirtino. Vieną naktį atėję "sa-
distai" liepė ruoštis ir eiti.

Ryte "pakavo" mus į sunkvežimį, darė krata. Priešin-
tis nebuvo prasmės, kai pamatėme, kad nušovė bendrą. Jie
keikėsi ir rėkė:

- Molchat! Streliat budem.

Nuosprendis buvo pasirašytas - ištrėmimas iš gimtos
Lietuvos. Taip atsisveikinome su baisiu Lukiškių kalėji-
mu, bet tada dar nepagalvojome, kad dar baisnis ka-
lėjimas mūsų laukia ten... Tada dar niekas netikėjom,
kad mus išveža keliolikai metų, o kiti jau amžinai at-
sisveikina su tėvyne.

Buvo pati vasaros pradžia. Taip gražiai žydėjo so-
dai, bet deja ne mums. O nenuorama jaunystė tarytum
klausė: Dieve, už ką!.. Širdy vis ruseno viltis, gal
paleis...

Kada sodino į šaltus prekinius vagonus, stotyje pa-
mačiau savo tėvelius, brolių, sesutę. Tai jie nepabūgo,
atėjo su manimi atsisveikinti. Dieve, pagalvojau, kad
tik jų nesusektų, neištremtų kartu. Bet tylėjau - buvo
griežtai įsakyta nieko nekalbėti.

Stovinčią toliau pamačiau savo širdies mergaitę - Birutę. Ji stovėjo ir verkė. Verkiau ir aš. Ašaros ristos išblyškusiais skruostais. Per svetimą berniuką motina perdavė siuntinėlių. Jame buvo įdėta truputis maisto, drabužių.

Sargybiniai trankiai atvėrė vagono duris. Leitenantas garsiai skaitė pavardes ir buože varė į vagonus. Girdėjosi, kaip gailiai verkia artimieji, raudos ir šauksmai. Juos nustelbdavo garsūs keiksmazodžiai, viršininkai elgėsi žiauriai.

Iš minčių pasaulio grįžome į realybę - mūsų ešalonas pajudėjo. Tik dabar supratome, koks baisus likimas mūsų laukia. Verkėme visi, moterys tyliai meldėsi. Pro vagonų plyšius, žmonės paskutinį kartą žvelgė į Vilnių, į gimtąją žemę.

Traukinys, vis didindamas greitį, nešė mus į nežinomą šalį. Vežė ilgai. Už langų viskas svetima - gamta, kaimai, žmonės. Vasara buvo karšta. Vagone be galo tvanku, trenkė prakaitu, išmatomis. Tremtinių nieks nemaitino, todėl tenkinomės "ubagiene": t.y. vandenių su duonos gabalėliais. Dėl karsčio prasidėjo dizenterija, žmonės alpo, duso.

Pagal vietovių vardus supratome, kad veža į Rytus. Daugeliui Uralas tapo amžina poilsio vieta.

Vieną rytą mus išlaipino ir toliau varė pėsčius. Uralo kalnai atrodė labai didingai. Kai kurie žmonės, išvarginti kelionės, jau nebegalėjo eiti toliau. Sargybiniai tokius nušaudavo vietoje. Tokio žiaurumo mes dar nebuvome matę.

Pasiekėme Karabašo koloniją. Kolonija buvo įkurta Pietų Urale, 80 km nuo Čeliabinsko. Kolonijoje buvo kalinami daugiausiai sunkūs kriminaliniai nusikaltėliai, žmogžudžiai, banditai. Kodėl čia siuntė mus, politinius, sunku pasakyti. Kolonijoje buvo trys filialai. Tai šachtos, miško darbų ir durpių kolonijos.

Mus gąsdino žmonės, vilkintys pilkomis palaidinėmis ir plikai skustomis galvomis. Kaliniai atrodė baisiai - iškankinti veidai, išsekę kūnai. Jie slinko lyg šešėliai. Zonos aptvertos 3,5 m aukščio metalinėmis tvoromis. Apie pabėgimą negalima buvo net svajoti.

Vėliau patyrėme baisią kalinių dalį. Į barakus grįždavome tik pernaktuoti ant "narų". Dieną sunkiai dirbdavome kasyklose, saugomi konvojų su šunimis.

Vietovės klimatas sausas. Žiemos staigios ir labai šaltos. Būdavo ir buranų. Tai baisi audra, kai toliau nei per du metrus, nieko nesimato. Todėl eidavome susikibę už rankų. Antraip žmonės pasiklysdavo, o pūga juos užpustydavo. Nušaldavome veidą, rankas. Juk termometras rodydavo 40 laipsnių šalčio.

Alkani skrandžiai prašė maisto, o maitino labai prastai. Riektė duonos, 50 gr sorų kruopų ir cukraus "iš akies". Ilgainiui žmonės, negaudami vitaminų, susirgo baisiomis ligomis, tuose kraštuose taip vadinama "kurinaja slepota". Ja sergant, vakarui atėjus, žmogus apanka ir iki ryto nieko nemato. Tai pati baisiausia nelaimė kaliniui. Kas gi tave parves iš miško aklą, kas padės nueiti į virtuvę pavalgyti, kas pavėdės į reikalingiausią vietą - išvietę? Matydavome, kaip eina ak-

las kalinys savo reikalu. Užkliuvo koja, pargriuvo, susižeidė, lieja paskutinį kraują. Vakaraais, nusilpę iš bado, nukamuoti ligų, meldavomės, svajojome apie brangią Lietuvą, gimtus namus.

Į rytą mūsų likdavo vis mažiau. Žiemą duobkasiai lavonus kišdavo tiesiog į sniegą. Pavasarį, tirpstant sniegui, kyšodavo galvos, kojos, rankos. Kildavo epidemijos. Pradėjo siautėti maras. Mirtingumas pasiekė aukščiausią laipsnį. Išsigandus vadovybė sugalvojo išeitį - leisti pasigauti žuvų, kurias čia pat, ant kranto, žalias ir valgydavome. Dėl avitaminozės stokos ištindavo dantenos, iškrisdavo dantys. Sulaukę trisdešimties vaikinai, jau atrodydavo kaip seniai. Daug jaunų žmonių be laiko paliko šią ašarų pakalnę.

Juozas prisimena, kartu kalėjusį, šviesios atminties žmogų, chirurgą Venckų. Jis ne vienam padėjo išsivaduoti iš nežmoniškų kančių. Vienam mūsų kameros draugui atsivėrė baisios opos. Daktaras rizikuodamas gyvybe ėjo į taigą, prisirinko žolelių ir dėjo jas prie pūliuojančių žaizdų.

Baisios lagerio sąlygos pakirto ir Juozo sveikatą. Vaikinas susirgo džiova. Kadangi liga dar nebuvo įsisenėjusi, ją pavyko apgydyti. Tačiau viena bėda ne bėda. Kasyklose Juozas smarkiai susižeidė ranką. Prasidėjo gangrena. Ranką teko amputuoti. Kęsdamas nežmoniškas kančias, Juozas abejojo, kas geriau - mirti, svetur, ar taip kentėti. Nugalėjo noras ir viltis sugrįžti į Lietuvą, į gimtąjį kraštą.

Išėjau iš ligoninės, jau tapęs invalidu. Buvo la-

bai skaudu, kad pačioj jaunystėj tapau luošu. Man sky-
rė sargo vietą, bet dirbau neilgai. Iš kolonijos atė-
jo nurodymai, kad turim vykti į kitą lagerį. Tai bu-
vo Spaskas.

Su širdgėla palikom savo likimo draugus ir žengėm
pasitikti dar vieno gyvenimo išbandymo.

Šalta žiema pasunkino kėlimosi sąlygas. Spaudė smar-
kus šaltis. Vežė rogėmis, todėl daug kas nušalo ran-
kas, kojas. Norėjom, kad leistų pabėgėti šalia rogių.
Sargyba neleido.

Spasko lageris daugiau nei 50 km nuo Karabašo. Suva-
rė visus į nekūrenamą baraką. Žmonės, iškamuoti šalčio
ir alkio, gulė tiesiog ant grindų, o rytą jau nebesi-
kėlė. Auštant juos rinko kaip malkas ir krovė į ro-
ges. Laidojo nežinomoj vietoj.

Per naktį, sušlapę veltiniai, sušalo į ledą. Rytą
juos teko plėšti su visa oda. Daugeliui amputavo ga-
lūnes. Nieks nesidomėjo, kas kaltas, kad nukentėjo tiek
žmonių.

Mūsų lageris buvo apsuptas nykių Kazachstano stepių.
Vasaros čia labai sausos, todėl kalnai atrodė lyg ne-
gyvi. Vėjai keldavo baisius dulkių stulpus. Žiemos - la-
bai speiguotos, kildavo didžiulės pūgos. Susisiekimas su
Karaganda, praūžus buranui, tapdavo neįmanomas.

Kai atvykome, lageris dar tik kūrėsi. Jame kalėjo
daugiau nei 10000 kalinių. Kalbėjo, kad šiame pastate bu-
vusi dviejų aukštų mokykla.

Patekau į invalidų lagerį. Jame buvo kalinami suluo-
šinti žmonės - visai be kojų, be rankų, akli, psichi-

niai ligoniai. Kadangi mes buvome mažai darbingi, gydytojai nurašė į antrarūšius žmones.

Kaliniai dirbo, todėl lageris augo ne mėnesiais, o dienomis. Per kelis metus Spasko miestelis išaugo į stepės miestą. Dirbama buvo primityviomis sąlygomis. Kaliniai karučiais veždavo žemę, skaldą, plytas. Invalidams darbo taip pat atsirasdavo. Darbas taip nualindavo kalinius, kad į dieną mirdavo dešimtimis. Laidojo į bendras duobes, kartais pastatydavome kryželį.

Sąlygos po truputį gerėjo. Pradėjo geriau maitinti, buvo statomi administraciniai pastatai, klubas. Labai apsidžiaugėme, kai sužinojome, kad išrastas vaistas - permanganatas. Juo gydėme beveik visas ligas - nuo dizenterijos iki plaučių uždegimo. 1953 metais atrado peniciliną. Ligos traukėsi, gyvenimas, atrodo, gerėja, tik širdį draskė gimtinės ilgesys.

Po Stalino mirties daug kas pasikeitė į gerą pusę. Nuo langų nuėmė grotas, nuo nugarų - "numerius". Pradėjome gauti laiškus. Koks neapsakomas džiaugsmas buvo gauti laišką! Visi jie buvo aplaistyti džiaugsmo ašaromis, nors žinios ne visada buvo linksmos. Iš motinos sužinojau, kad šeimai teko daug slapstytis. Tėvukas, nukankintas "miškinių", mirė baisiose kančiose. Broliui teko daug slapstytis, sesuo susirgo. Skaudu buvo girdėti ir tai, kad manoji, išsvajotoji mergaitė nesulaukė, ištekėjo už kito.

Laikas gydė žaizdas. Reikėjo gyventi toliau. Darbai, palyginti su ankstesniais, neatrodė tokie sunkūs. Padėjome prie statybos užtvankoje, tiesiant kelius. Pagerėjo

ir gyvenimo sąlygos. Aišku, atgauti sveikatą, jau nebuvoma. Ją nualino metai, praleisti baisiuose kalėmuose. O juk ėjo pati jaunystė, kas ją besugražins.

Nuriję karčias nuoskaudos ašaras, gyvenome savo gyvenimus. Netruko ateiti ir 1956 metai. Iš Maskvos atėjo raštas, kurį peržiūrėjus, vietos saugumas panaikino mūsų bylas. Buvo pasakyta: "teistumas panaikinamas, jūs laisvi". Aišku netikėjom laisve, juk kančiose gyvenome ne mėnesius, o ištisus devynerius metus.

Vyriausybė liepė pasirinkti, ar likti čia, ar grįžti namo. Žinoma, namo, tik reikėjo gauti leidimą, kad esi laukiamas Lietuvoj, kur apsistosi, kur gyvensi. Tai buvo baisios dienos. Esi laisvas, o Lietuvoj, gimtoj šaly, - nepageidaujamas.

Pradėjau lankyti vietos sąskaitininkų mokyklą. Jau buvau pradėjęs dirbti, kai atėjo kvietimas grįžti į Lietuvą.

1956 metų pabaigoje grįžau į gimtinę. Lageriai man paliko neišdildomus prisiminimus. Negalima visko apsaityti, ką patyriau. Dabar pamąstau: gerai, kad manęs taip kan kinamo nematė motutė. Iš skausmo jai būtų plyšusi širdis. Mano gyvenimas lageriuose, namiškiams liko mįslė.

Lietuvoje dar ilgus metus jautėsi stalinizmo dvasia. Besimokydamas Kaune, dažnai buvau kviečiamas į saugumą, tardomas, įspėjamas, kad viską laikyčiau paslapyje. Net vietos dėstytojai vengdavo su manimi bendrauti. Taip ir likau likimo paženklintas.

Baigęs Kauno žemės ūkio akademiją, pagal skelbimą, nutariau vykti dirbti į Ignaliną. Su širdgėla palikau

gimtuosius Prienus, išvykau ieškoti "naujos" laimės.

Ignalinos rajone, Vidiškių gyvenvietėje, kūrėsi nauja "MSV" - t.y. Melioracijos statybos valdyba. Ten ir pasilikau gyventi ir dirbti. Netruko praeiti darbingi metai. Dabar esu senatvės pensininkas.

1991 metais, prasidėjus Atgimimui, su lietuviais tremtiniais, vykome į ekspediciją, kuriai vadovavo Henrikas Paulauskas. Vyko tremtinių grupė, kurie kalėjo tose vietose. Vykome aplankyti artimųjų ir likimo draugų kapų, uždegti žvakučių. Buvo žmonių, kurie vyko parsivežti palaikų. Ekspedicija aplankė ir tas vietas, kuriose buvo kalinami žmonės, stovėjo kalėjimai. Tai nepamiršamos akimirkos.

Spaske tremtinių grupė užpirko šv. mišias, su vietos kunigu buvo pašventinti artimųjų kapai. Džinhistane porą savaitių bendravome su vietos lietuviais, Pasikeitėme adresais.

Juozas iš šios kelionės parsivežė vaizdajuostę, kurioje užfiksuota daug brangių atminimo akimirkų.

Tremtinys likimo nekeikia. Matyt buvo taip, kaip buvo lemta būti. Tik retkarčiais, vartydamas nuo laiko pageltusias nuotraukas, prisimena be galo skaudžias gyvenimo akimirkas.

Ir skruostu nusirita šykšti, vyriška ašara...

Pasakojo: J. Jakinevičius
Tekstą užrašė: D. Švilprienė

Būrys -

СССР

МИНИСТЕРСТВО
ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

Форма А

АЕ

СПРАВКА № 024595

30. мая 1956 г.

Выдана гражданину(ке)

Якимявичус.
Иозасу с Прокаса.

год рождения 1927 национальность Литовец

уроженцу(ке) г. Анкурати Пренского у-да
Литовской сср

В том, что он(она)

содержался(ась) в местах заключения МВД с 28. Мая 1947 г.

по 30. мая 1956 г., откуда освобожден(а)

В соответствии с Указом от 24 марта 1956 г.
со снятием судимости и восстановлением
прав

Следует к месту жительства Литовская сср

(город, село,

г. Каунас

район, область)

А. Якимявичус
(подпись)
В. Кудис
(подпись)

NUOTRAUKOJE

SUSITIKIMAS SU DŽINGISTANO
LIETUVIAIS. TOLIAU MATOS LAGERIO SIENOS,
KUL KALĖJO IR JUOZAS

NUOTRAUKOJE SPASKE KALĖJĘ, IŠLIKĘ GYVI LIETUVIAI, PRIE
SIMBOLISKO KAPO "LIETUVIAMS."
JUOZAS ANTRAS IŠ DEŠNĖS

NUOTRAUKOJE MATOME 1992 M. LIETUVOS EKSPEDICIJOS GRUPĘ DOLENKOJE. ŠIOJE VIETOJE VYKO REPRESIJOS, TODĖL ŠI VIETA SIMBOLIŠKAI PAŠVENTINTA.
ISKELTA LIETUVOS TRISPALVĖ, GIEDOTA LIETUVOS HIMNAS

